

Tekst 2

Wie spreek je aan, als niemand de macht heeft?

Onderstaande tekst is een bewerking van het artikel 'Wie spreek je aan, als niemand de macht heeft?' dat geschreven werd door Boris van der Ham en verscheen in De Gids, mei-juni 2004

(1) Over de Nederlandse democratie bestaan nogal wat misverstanden, vooral in Nederland zelf. Want we denken dat we het zo goed voor elkaar hebben met z'n allen. Het poldermodel zorgt ervoor dat iedereen wat in de melk te brokkelen heeft, terwijl zogenaamde 'Amerikaanse toestanden' ons bespaard blijven. Hoezee, hoezee, hoezee!

(2) In het jaar 2000 was de verkiezingsoverwinning van de Amerikaanse presidentskandidaat Al Gore zó nipt, dat de rechtbank eraan te pas moest komen om vast te stellen wie er nu eigenlijk had gewonnen. Duidelijk was dat Gore in het hele land net een paar stemmen meer had vergaard dan zijn rivaal George W. Bush. De vraag was alleen hoe de stemverhouding lag in Florida, de staat waar de beslissing zou vallen. Nu achteraf alle stemmen daar nog eens zorgvuldig geteld zijn, weten we dat ook daar Gore de overwinnaar was. Maar de beslissing over wie er de machtigste man op aarde zou worden, hing niet af van die hertelling. Het Hoogerechtshof had voor die tijd namelijk al bepaald dat de Republikein George W. Bush zijn intrek in het Witte Huis mocht nemen. Veel Nederlanders volgden dit proces met een mengeling van afschuw en leedvermaak. Wat is dat nu voor schijndemocratie, waar de rechter bepaalt wie er president wordt?

(3) Mag ik u meenemen in een klein gedachte-experiment? Stel nu dat de Amerikanen hadden gezegd: weet je wat, we doen dit jaar eens geen

presidentsverkiezingen. Dat kost toch alleen maar geld. We zetten – pak 'm beet – een dochter van John F. Kennedy in een gouden koets en laten haar met de leiders van de grote partijen in het Congres praten over een geschikte kandidaat. De enige voorwaarde is dat het Congres met de uiteindelijke voordracht instemt, dat is democratisch genoeg. Want om mensen te vragen én voor het Congres te stemmen en dan ook nog eens voor de president, is toch echt te veel gevraagd. Ik ben ervan overtuigd dat er bij een dergelijk scenario in de VS een volksoptocht zou uitbreken.

(4) Is wat in Nederland gebeurt nu allemaal zoveel vreemder? U begrijpt natuurlijk allang waar ik naartoe wil. In de VS mag de kiezer tenminste nog bepalen wie de leider van het land wordt. In Nederland maakt de politieke elite dat onderling wel uit en geen kiezer die er invloed op heeft.

(5) We vragen mensen om te gaan stemmen, maar op de regering die dit oplevert, heeft de kiezer nauwelijks invloed. En dat terwijl het nogal scheelt of je een centrumlinks, een centrum-rechts of een paars¹⁾ kabinet hebt. Vaak wordt een kabinet gevormd op basis van het oneigenlijke argument dat wie méér stemmen heeft dan bij vorige verkiezingen 'voorrang' heeft in deelname aan de regering. Wie verliest, heeft het minste recht van spreken. Dat klinkt logisch, maar dat is het niet. Waarom zouden 'winst' en 'verlies' ten opzichte van vorige verkiezingen een rol moeten spelen? Als er bij de vorige verkie-

zingen tweeënhalve miljoen mensen op een partij stemden en nu nog maar twee miljoen, 'verliest' die partij. Maar waarom zouden de half miljoen kiezers die zijn weggelopen méér invloed moeten hebben op de machtsvorming dan de twee miljoen kiezers die zijn gebleven? Als dat nu nog het ergste zou zijn ...

(6) Toen koningin Beatrix in 1994 bepaalde dat socialist Wim Kok formateur zou worden, sloot zij daarmee uit dat Nederland een centrumrechts kabinet zou krijgen, ook al had de verkiezingsuitslag dat wel degelijk mogelijk gemaakt. Eigenlijk speelde de koningin daarmee op z'n Amerikaans een beetje Hooggerechtshofje. Een Amerikaans Hooggerechtshof wordt echter nog altijd benoemd door de politiek op grond van verdienste. Onze koningin neemt zo'n benoemingsbesluit op grond van de positie die zij op grond van *erfopvolging* heeft verworven. Probeer dat maar eens uit te leggen aan een Amerikaan over wiens presidentsverkiezingen je je net nog hebt zitten verkneukelen!

(7) Een oud gezegde luidt dat elk land de leiders krijgt die het verdient. De werkelijkheid lijkt echter dat elk land de leiders krijgt die het systeem mogelijk maakt. Wie president van de Verenigde Staten wil worden, moet een visie hebben waarmee hij een meerderheid van het hele land achter zich kan verenigen. Dat vraagt om een grootse visie en om enorme samenbindende kracht. Wie in Nederland premier wil worden, moet juist niet gehinderd worden door al te opzichtige idealen. Je moet de belichaming zijn van het compromis. Je dankt je positie immers niet aan de kiezers, maar aan de coalitiepartijen. Die moet je dan ook in de eerste plaats dienen. Je mag het volk ook weer niet helemaal vergeten, want je wilt natuurlijk wel dat jouw partij stemmen overhoudt aan jouw premierschap. Maar dat komt toch echt op de tweede plaats

voor een Nederlandse premier.

Dat blijkt ook wel uit het feit dat je in Nederland niet eens aan verkiezingen hoeft deel te nemen om premier te worden. Nederland heeft zelfs minister-presidenten gekend op wie niemand ooit heeft gestemd.

(8) Ook 'gewone' ministers hoeven niet noodzakelijk verantwoording af te leggen aan de kiezers. De ministers die wél op een lijst van verkiesbare kandidaten stonden, hebben weer andere problemen. Waar zij in de verkiezings-tijd probeerden uit te leggen waarom het toch echt mis zou gaan als we hun programma niet zouden uitvoeren, daar zijn zij nu de verdediger van het Grote Coalitiecompromis. Niet omdat ze van mening zijn veranderd, maar omdat hun nieuwe positie dat van hen vraagt. Iedereen weet dat ze een soort toneelstukje opvoeren. De kiezer die zegt dat politici toch steeds iets anders doen dan ze beloofd hebben, heeft meestal gelijk. De uitzondering op die regel zijn de politici van partijen die ervoor kiezen aan de zijlijn te blijven staan. Zij hoeven nooit een compromis te verdedigen en kunnen zich wentelen in hun eigen gelijk. Maar zij zullen ook nooit iets bereiken. Dat is nogal een dilemma voor wie de politiek ingaat met duidelijke idealen.

(9) Nederland is dus een land van compromissen. Dat heeft voordelen. Maar het zijn geen compromissen tussen bevolkingsgroepen met verschillende ideeën, maar tussen partijelites. Over sommige onderwerpen kan dan ook een brede consensus bestaan in de samenleving, zonder dat dit zijn weerslag vindt in de politiek. Nederland wil bijvoorbeeld best zelf de minister-president kunnen kiezen of een referendum kunnen houden, maar omdat de partijelites hier zelf geen baat bij hebben, zal het er niet van komen. Een debat over democratische vernieuwing in de Tweede Kamer doet sterk denken

aan een vergadering in de kippenren over het nieuwe assortiment van de poelier.

(10) De zucht naar compromissen heeft in Nederland geleid tot het inmiddels vermaarde ‘poldermodel’. Daarbij praten niet alleen de politieke elites met elkaar, maar ook de elites die allerlei deelbelangen vertegenwoordigen, zoals de burgemeester en de hoofd-commissaris. Uiteindelijk is het poldermodel een uitruil van deelbelangen. Het ergste daarvan is dat je niemand meer kunt afrekenen op wat er uiteindelijk gebeurt. Dat wordt duidelijk als het een keer misgaat, zoals toen er in Enschede een vuurwerkfabriek in een woonwijk ontplofte. Iedereen wees naar elkaars stukje deelverantwoordelijkheid.

(11) Gelukkig is er onlangs een eerste barstje ontstaan in het bastion van de elites: de burgemeester zal voortaan niet meer door de regering worden aangewezen, maar worden gekozen door de bevolking. Dat zal ook de afrekenbaarheid in de gemeente ten goede komen. Zoals de eerste rechtstreeks gekozen burgemeester van Londen, Ken Livingstone, zei na zijn stembusoverwinning: “Eindelijk hebben de Londenaren iemand om de schuld te

geven.” Hoe cynisch het ook klinkt: dat is wel belangrijk in een democratie.

(12) Doordat in Nederland heel veel mensen het een beetje voor het zeggen hebben, heeft niemand echt macht. Nederlanders vinden macht doorgaans een vies woord. Maar zonder zichtbare macht kan niemand ter verantwoording worden geroepen en is er ook geen democratie. Wie kun je aanspreken als niemand écht verantwoordelijk is? De regering of minister-president kun je niet naar huis sturen, die worden immers niet gekozen. De regeringspartijen dan maar? Die voelen zich gebonden aan het compromis. Als je er al achter komt wat zich in de gesloten onderhandelkamers van de polderinstellingen afspeelt, als burger krijg je er geen vat op. En dan laat ik de nog ondoorzichtiger besluitvorming in Europa maar buiten beschouwing.

(13) Er zijn veel verschillende definities van democratie mogelijk. Maar als het erom gaat zoveel mogelijk macht bij de kiezer te leggen, kunnen wij Nederlanders nog het een en ander leren van de landen om ons heen. En eerlijk gezegd denk ik dat we zelfs wel wat Amerikaanse toestanden zouden kunnen gebruiken.

noot 1   paars: combinatie van links met liberaal

De teksten die voor dit examen gebruikt zijn, zijn bewerkt om ze geschikt te maken voor het examen. Dit is gebeurd met respect voor de opvattingen van de auteur(s). Wie kennis wil nemen van de oorspronkelijke tekst(en), raadplege de vermelde bronnen. De Cevo is verantwoordelijk voor vorm en inhoud van dit examen.

Tekst 2 Wie spreek je aan, als niemand de macht heeft?

- 22p **21** Maak een goedlopende samenvatting in correct Nederlands van de tekst “Wie spreek je aan, als niemand de macht heeft?” in maximaal **220** woorden. Zorg ervoor dat je samenvatting begrijpelijk is voor iemand die de oorspronkelijke tekst niet kent. Zorg dat je in je tekst opneemt:
- de visie van de schrijver op het functioneren van de Nederlandse democratie;
  - de ondersteunende argumenten bij deze visie;
  - de conclusie die de schrijver trekt.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.